

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Кафедра Реставрації та експертизи творів мистецтва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

з науково-педагогічної роботи

Марина ТОКАР

«27» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 14 Основи реставрації творів живопису

(шифр та назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

перший(бакалаврський) / другий (магістерський) / третій (освітньо-науковий)

галузь знань В Культура, мистецтво і гуманітарні науки

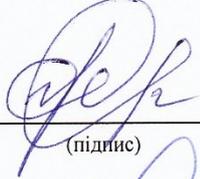
спеціальність В4 «Образотворче мистецтво та реставрація»

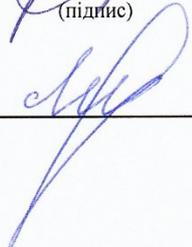
спеціалізація В4.02 Реставрація

освітня програма Реставрація та експертиза творів мистецтв

факультет Образотворче Мистецтво

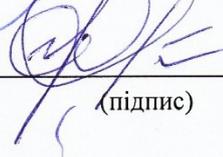
Робоча програма навчальної дисципліни «Основи реставрації творів живопису» для здобувачів вищої освіти 1-2 курсів першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності В4 «Образотворче мистецтво та реставрація» (023), спеціалізації В4.02 Реставрація, ОПП «Реставрація та експертиза творів мистецтв».

Розробники: _____ Наталія АНТОНЕНКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

 _____ Максим ТЕРЕХОВ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Робоча програма розроблена кафедрою реставрації та експертизи творів мистецтв та затверджена протокол від «27» серпня 2025 року № 23

Завідувач кафедри _____ Вячеслав ШУЛКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Гарант освітньої програми _____ Наталія АНТОНЕНКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

УЗГОДЖЕНО
Декан факультету ОМ _____ Ольга ІВАЩЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Методичною радою ХДАДМ

Протокол від «27» серпня 20 25 року № 25-04

АНОТАЦІЯ

до навчальної дисципліни «**Основи реставрації творів живопису**»

Дисципліна є фаховою складовою підготовки студентів 1 та 2-го курсів ОПП РЕТМ, спрямована на формування базових професійних умінь у сфері реставрації станкового живопису. Курс охоплює засвоєння сучасних і класичних методів реставрації творів мистецтва, принципів музейної реставраційної практики. У ході навчання здобувачі опановують методи комплексних консерваційних і реставраційних робіт на художніх творах, що мають культурну цінність, здобувають навички ведення реставраційної документації. Особлива увага приділяється аналізу стану збереженості об'єктів, визначенню причин руйнувань, вибору оптимальних методик і матеріалів реставрації залежно від технології виконання та історичного контексту твору, робота з творами з більш складнішими руйнуваннями. Дисципліна формує вміння приймати самостійні професійні рішення під час роботи з об'єктами мистецтва та забезпечує розвиток спеціалізованих компетентностей, необхідних для подальшої практичної діяльності реставратора. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 840 годин / 28 кредитів ECTS.

ANNOTATION

For the academic course “Fundamentals of Painting Restoration”

The course is a professional component of the training of first- and second-years students of the RETA educational program and is aimed at forming basic professional skills in the field of easel painting restoration. The course covers the study of modern and classical methods of art restoration, as well as the principles of museum conservation and restoration practice.

During the training, students acquire methods of comprehensive conservation and restoration treatments applied to works of art of cultural value and develop skills in maintaining restoration documentation. Particular attention is paid to the analysis of the condition of artworks, identification of the causes of deterioration, and the selection of optimal restoration methods and materials depending on the execution technology and historical context of the artwork, including work with objects exhibiting more complex types of damage.

The course develops the ability to make independent professional decisions when working with works of art and ensures the formation of specialized competencies necessary for further practical activity as a restorer.

The study of the academic course comprises 840 hours / 28 ECTS credits.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма здобуття освіти
Кількість кредитів ECTS 28	Галузь знань В Культура, мистецтво і гуманітарні науки (шифр і назва)	Обов'язкова
	Спеціальність В4 «Образотворче мистецтво та реставрація» (шифр і назва)	Мова навчання: <u>українська</u>
Модулів – 4	Освітня програма «Реставрація та експертиза творів мистецтва»	Рік підготовки:
Змістових модулів – 8		1-2-й
Загальна кількість годин - 840		Семестри
		1-4-й
Тижневих годин для денної форми навчання: 1-й семестр - 7	Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)	Лекції
		0
		Практичні, семінарські
		420
		Лабораторні
		0
		Самостійна робота
		420
Індивідуальні завдання:		
0		
Вид контролю: екзаменаційний перегляд		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом навчальної дисципліни «Основи реставрації творів живопису» є вивчення теоретичних засад і практичних методів консервації та реставрації станкового живопису, аналіз стану збереженості творів мистецтва, причин їх руйнувань, а також опанування послідовності виконання реставраційних процесів відповідно до принципів наукової реставрації.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни. Навчальна дисципліна має тісні міждисциплінарні зв'язки з такими освітніми компонентами, як: «Техніка і технологія творів живопису», «Спецхімія», «Історія української культури та мистецтва», «Експертиза творів мистецтва», «Історія та наукові дослідження в реставрації», «Копіювання», що забезпечує комплексний підхід до професійної підготовки реставратора.

Зміст навчальної дисципліни передбачає поєднання теоретичної підготовки та практичної роботи в умовах навчальних реставраційних майстерень і включає виконання комплексу консерваційно-реставраційних робіт на творах живопису з незначними та середніми руйнуваннями фарбового шару, ґрунту й основи, а також ведення повної реставраційної документації.

Модуль 1. спрямований на формування у здобувачів вищої освіти базових уявлень про історичне становлення наукової реставрації, основні поняття й завдання реставраційної діяльності, методи дослідження творів мистецтва та принципи оцінки стану їх збереженості.

Метою викладання навчальної дисципліни є: формування у студентів базових професійних компетентностей у сфері реставрації станкового живопису шляхом опанування теоретичних основ і практичних навичок консервації та реставрації творів мистецтва з урахуванням їх технологічних особливостей, історичного контексту та етичних норм реставраційної діяльності.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- ознайомлення студентів з історією формування наукової реставрації та міжнародними нормативно-правовими актами у сфері збереження культурної спадщини;
- формування розуміння основних понять, принципів і етичних засад реставраційної діяльності;
- набуття навичок аналізу стану збереженості творів живопису, визначення причин і характеру руйнувань;
- опанування методів дослідження творів образотворчого мистецтва, зокрема із застосуванням сучасних техніко-технологічних підходів;
- формування вміння складати програми консерваційно-реставраційних заходів;
- засвоєння основних процесів консервації та реставрації живопису, включно з укріпленням фарбового шару, ґрунту та основи;
- оволодіння методиками очищення поверхні живопису, потоншення та вирівнювання лакових плівок;
- формування навичок підведення реставраційного ґрунту, створення та вирівнювання фактури, тонування реставраційних вставок;
- набуття практичного досвіду нанесення захисних покриттів і завершення комплексу реставраційних робіт;
- формування вміння вести повну та коректну реставраційну документацію;
- розвиток здатності приймати самостійні професійні рішення під час роботи з творами мистецтва як пам'ятками певної історичної епохи.

3. Компетентності та програмні результати навчання навчальної дисципліни (згідно з освітньою програмою)

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
<p>Дисципліна забезпечує спеціалізовані (фахові) компетентності:</p> <p>ЗК 2. Здатність зберігати, примножувати та популяризувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні й наукові цінності суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в системі знань про природу і суспільство, а також застосовувати різні види рухової активності для підтримання здорового способу життя.</p> <p>ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 6. Здатність застосовувати набуті знання та уміння у практичних професійних ситуаціях.</p> <p>ЗК 7. Навички ефективного використання інформаційних і комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК 8. Здатність здійснювати пошук, оброблення та критичний аналіз інформації з різноманітних джерел.</p> <p>ЗК 11. Здатність оцінювати якість виконуваних робіт та забезпечувати дотримання професійних стандартів.</p> <p>Спеціальні (фахові) компетентності</p> <p>СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні й практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.</p> <p>СК 2. Здатність оперувати основними класичними та сучасними категоріями і концепціями мистецтвознавчої науки.</p> <p>СК 3. Здатність формулювати цілі особистісного й професійного розвитку та визначати умови їх досягнення з урахуванням тенденцій розвитку галузі, етапів професійного зростання й індивідуальних особливостей.</p> <p>СК 4. Здатність оволодівати різними техніками й технологіями роботи з матеріалами відповідно до обраної спеціалізації.</p> <p>СК 7. Здатність адаптувати творчу діяльність (індивідуальну та колективну) до вимог і умов замовника або споживача.</p> <p>СК 8. Здатність здійснювати аналіз і систематизацію зібраної інформації, проводити діагностику стану збереженості матеріально-предметної структури твору мистецтва та формулювати мету реставраційного втручання.</p> <p>СК 9. Здатність застосовувати професійні</p>	<p>ПРН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ПРН 3. Формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мовлення.</p> <p>ПРН 4. Орієнтуватися в розмаїтті сучасних програмних та апаратних засобів, використовувати знання і навички роботи з фаховим комп'ютерним забезпеченням (за спеціалізаціями).</p> <p>ПРН 5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.</p> <p>ПРН 7. Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого, декоративного мистецтва, реставрації та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом.</p> <p>ПРН 9. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.</p> <p>ПРН 10. Володіти основами наукового дослідження (робота з бібліографією, реферування, рецензування, приладові та мікрохімічні дослідження).</p> <p>ПРН 11. Визначати мету, завдання та етапи мистецької, реставраційної та дослідницької діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання роботи.</p> <p>ПРН 13. Застосовувати сучасне програмне забезпечення у професійній діяльності (за спеціалізаціями).</p> <p>ПРН 14. Трактувати формотворчі засоби образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва,</p>

<p>знання у практичній, науковій та мистецтвознавчій діяльності.</p> <p>СК 11. Здатність здійснювати сучасні мистецтвознавчі дослідження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.</p> <p>СК 12. Здатність презентувати художні твори та результати мистецтвознавчих досліджень у вітчизняному й міжнародному професійному середовищі.</p>	<p>реставрації як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їхню функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі.</p> <p>ПРН 15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.</p> <p>ПРН 16. Розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва.</p> <p>ПРН 17. Популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної самоідентифікації.</p> <p>ПРН 18. Формувати екологічну свідомість і культуру особистості, застосовувати екологічні принципи в житті та професійній діяльності</p>
--	--

4. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. Ознайомлення з теоретичною складовою курсу «Основи реставрації творів живопису».

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Історичне формування наукової реставрації. Міжнародні правові акти у сфері збереження культурної спадщини.

Тема 2. Основні поняття реставрації. Мета і завдання реставраційної діяльності.

Тема 3. Методи дослідження творів образотворчого мистецтва.

Тема 4. Вивчення стану збереженості пам'яток, методика їх опису.

Змістовий модуль 2.

Тема 5. Складання програм консерваційно-реставраційних заходів.

Тема 6. Профілактика руйнувань творів мистецтва.

Тема 7. Основні процеси консервації та реставрації творів образотворчого мистецтва.

Тема 8. Ведення реставраційної документації.

МОДУЛЬ 2. Консервація творів живопису з незначними руйнуваннями фарбового шару, ґрунту, основи.

Змістовий модуль 3.

Тема 9. Продовження реставраційних процесів після укріплення фарбового шару та ґрунту. Загальна характеристика етапів другого семестру.

Тема 10. Профілактичні заклейки: призначення, матеріали, методи та послідовність їх видалення.

Тема 11. Очищення поверхні живопису: види забруднень, методи сухого та вологого очищення.

Тема 12. Потоншення та вирівнювання лакової плівки. Методика, матеріали, контроль ступеня втручання.

Змістовий модуль 4.

Тема 13. Підведення реставраційного ґрунту у місцях втрат. Вирівнювання (або створення) фактури та підготовка до тонування.

Тема 14. Тонування реставраційних вставок: принципи, методи, матеріали, етичні аспекти.

Тема 15. Нанесення захисного покриття та завершення комплексу реставраційних робіт.

Тема 16. Заповнення реставраційної документації.

МОДУЛЬ 3. Реставрація творів живопису з середніми руйнуваннями фарбового шару та ґрунту.

Змістовий модуль 5.

Тема 17. Техніко-технологічні дослідження творів відомими методами.

Рентгенографія. Дослідження в УФ-променях. Дослідження в ІЧ-променях. Хімічний аналіз. Дослідження з відбором проб.

Тема 18. Ознайомлення з особливостями техніки консервації основи з різними видами руйнувань, ознайомлення з сучасними методиками в реставраційній практиці. Укріплення зруйнованих основ. Дезінфекція творів живопису. Консолідація деструктованих основ.

Тема 19. Вивчення техніки укріплення фарбового шару та ґрунту різноманітними засобами. Профілактичне заклеювання. Техніка пропарювання та пропрасовування. Усунення деформацій. Двосторонні укріплення. Клеї природного походження. Синтетичні адгезиви. Акрилові консоліданти.

Тема 20. Оволодіння методами зведення проривів основи.

Плетення полотняних основ. Види руйнацій полотняних основ. Зведення проривів встик. Зведення проривів за допомогою латок.

Змістовий модуль 6.

Тема 21. Закріплення знань техніки дублювання пругів. Підготовка полотна для виготовлення дублювальних пруг. Розтяжка полотна. Проклейка полотна. Вимірювання і розкреслення дублювальних пруг.

Тема 22. Підготовка експозиційного підрамника. Види підрамників. Гідрофобізація деревини. Воско-скипидарні пропитки і види їх нанесення.

Тема 23. Натягування авторського полотна на експозиційний підрамник. Тонування реставраційних вставок основи.

Тема 24. Способи натягування полотна на підрамник. Кріплення полотна цвяхами та скобами. Шайби. Кріплення кілків. Поповнення втрат дерев'яних основ. Тонування вставок.

МОДУЛЬ 4. Реставрація творів живопису з середніми руйнуваннями фарбового шару та ґрунту.

Змістовий модуль 7.

Тема 25. Закріплення знань техніки дублювання пругів. Підготовка полотна для виготовлення дублювальних пруг.

Тема 26. Розтяжка полотна. Проклейка полотна. Вимірювання і розкреслення дублювальних пруг.

Тема 27. Підготовка експозиційного підрамника. Гідрофобізація деревини. Воскоскипидарні пропитки і види їх нанесення.

Тема 28. Натягування авторського полотна на експозиційний підрамник. Тонування реставраційних вставок основи. Натягування полотна на підрамник. Кріплення полотна цвяхами та скобами. Шайби. Кріплення кілків. Поповнення втрат дерев'яних основ. Тонування вставок.

Змістовий модуль 8.

Тема 29. Підведення реставраційного ґрунту у місцях втрат. Вирівнювання (або створення) фактури та підготовка до поповнення втрат фарбового шару.

Тема 30. Тонування реставраційних вставок: принципи, методи, матеріали, етичні аспекти.

Тема 31. Нанесення захисного покриття та завершення комплексу реставраційних робіт.

Тема 32. Заповнення реставраційної документації.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		пр.	ла б.	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1.						
Змістовий модуль 1.						
Тема 1. Історичне формування наукової реставрації. Міжнародні правові акти у сфері збереження культурної спадщини.	26		13			13
Тема 2. Основні поняття реставрації. Мета і завдання реставраційної діяльності.	26		13			13
Тема 3. Методи дослідження творів образотворчого мистецтва.	26		13			13
Тема 4. Вивчення стану збереженості пам'яток, методика їх опису.	26		13			13
Разом за змістовим модулем 1	104		52			52
Змістовий модуль 2.						
Тема 5. Складання програм консерваційно-реставраційних заходів.	28		14			14

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		пр.	ла б.	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Тема 6. Профілактика руйнувань творів мистецтва.	26		13			13
Тема 7. Основні процеси консервації та реставрації творів образотворчого мистецтва.	26		13			13
Тема 8. Ведення реставраційної документації.	26		13			13
Разом за змістовим модулем 2	106		53			53
Разом за МОДУЛЕМ 1	210		105			105
Модуль 2.						
Змістовий модуль 3.						
Тема 9. Продовження реставраційних процесів після укріплення фарбового шару та ґрунту. Загальна характеристика етапів другого семестру.	28		14			14
Тема 10. Профілактичні заклейки: призначення, матеріали, методи та послідовність їх видалення.	26		13			13
Тема 11. Очищення поверхні живопису: види забруднень, методи сухого та вологого очищення.	26		13			13
Тема 12. Потоншення та вирівнювання лакової плівки. Методика, матеріали, контроль ступеня втручання.	26		13			13
Разом за змістовим модулем 3	106		53			53
Змістовий модуль 4.						
Тема 13. Підведення реставраційного ґрунту у місцях втрат. Вирівнювання (або створення) фактури та підготовка до тонування.	26		13			13
Тема 14. Тонування реставраційних вставок: принципи, методи, матеріали, етичні аспекти.	26		13			13
Тема 15. Нанесення захисного покриття та завершення комплексу реставраційних робіт.	26		13			13
Тема 16. Заповнення реставраційної документації.	26		13			13
Разом за змістовим модулем 4	104		52			52
Разом за МОДУЛЕМ 2	210		105			105
Всього за рік	420		210			210
Модуль 3						
Змістовий модуль 5.						
Тема 17. Техніко-технологічні дослідження творів відомими методами. Рентгенографія. Дослідження в УФ-променях. Дослідження в ГЧ-променях. Хімічний аналіз. Дослідження з відбором проб.	26		13			13
Тема 18. Ознайомлення з особливостями техніки консервації основи з різними видами руйнувань, ознайомлення з сучасними методиками в реставраційній практиці. Укріплення зруйнованих основ. Дезінфекція творів живопису. Консолідація деструктованих основ.	26		13			13
Тема 19. Вивчення техніки укріплення фарбового шару та ґрунту різноманітними засобами. Профілактичне	26		13			13

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		пр.	ла б.	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
заклеювання. Техніка пропарювання та пропрасовування. Усунення деформацій. Двосторонні укріплення. Клеї природного походження. Синтетичні адгезиви. Акрилові консоліданти.						
Тема 20. Оволодіння методами зведення проривів основи. Плетення полотняних основ. Види руйнацій полотняних основ. Зведення проривів встик. Зведення проривів за допомогою латок.	26		13			13
Разом за змістовим модулем 5	104		52			52
Змістовий модуль 6.						
Тема 21. Закріплення знань техніки дублювання пругів. Підготовка полотна для виготовлення дублювальних пруг. Розтяжка полотна. Проклейка полотна. Вимірювання і розкреслення дублювальних пруг.	28		14			14
Тема 22. Підготовка експозиційного підрамника. Види підрамників. Гідрофобізація деревини. Воскоскипидарні пропитки і види їх нанесення.	26		13			13
Тема 23. Натягування авторського полотна на експозиційний підрамник. Тонування реставраційних вставок основи.	26		13			13
Тема 24. Способи натягування полотна на підрамник. Кріплення полотна цвяхами та скобами. Шайби. Кріплення кілків. Поповнення втрат дерев'яних основ. Тонування вставок.	26		13			13
Разом за змістовим модулем 6	106		53			53
Разом за МОДУЛЕМ 3	210		105			105
Модуль 4.						
Змістовий модуль 7.						
Тема 25. Закріплення знань техніки дублювання пругів. Підготовка полотна для виготовлення дублювальних пруг.	26		13			13
Тема 26. Розтяжка полотна. Проклейка полотна. Вимірювання і розкреслення дублювальних пруг.	26		13			13
Тема 27. Підготовка експозиційного підрамника. Гідрофобізація деревини. Воскоскипидарні пропитки і види їх нанесення.	26		13			13
Тема 28. Натягування авторського полотна на експозиційний підрамник. Тонування реставраційних вставок основи. Натягування полотна на підрамник. Кріплення полотна цвяхами та скобами. Шайби. Кріплення кілків. Поповнення втрат дерев'яних основ. Тонування вставок.	26		13			13
Разом за змістовим модулем 7	104		52			52
Змістовий модуль 8.						
Тема 29. Підведення реставраційного ґрунту у місцях	28		14			14

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		пр.	ла б.	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
втрат. Вирівнювання (або створення) фактури та підготовка до поповнення втрат фарбового шару.						
Тема 30. Тонування реставраційних вставок: принципи, методи, матеріали, етичні аспекти.	26		13			13
Тема 31. Нанесення захисного покриття та завершення комплексу реставраційних робіт.	26		13			13
Тема 32. Заповнення реставраційної документації.	26		13			13
Разом за змістовим модулем 8	106		53			53
Разом за МОДУЛЕМ 3	210		105			105
Всього за рік	420		210			210
Всього годин	840		420			420

6. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Історичне формування наукової реставрації. Міжнародні правові акти у сфері збереження культурної спадщини.	13
Тема 2. Основні поняття реставрації. Мета і завдання реставраційної діяльності.	13
Тема 3. Методи дослідження творів образотворчого мистецтва.	13
Тема 4. Вивчення стану збереженості пам'яток, методика їх опису.	13
Тема 5. Складання програм консерваційно-реставраційних заходів.	14
Тема 6. Профілактика руйнувань творів мистецтва.	13
Тема 7. Основні процеси консервації та реставрації творів образотворчого мистецтва.	13
Тема 8. Ведення реставраційної документації.	13
Тема 9. Продовження реставраційних процесів після укріплення фарбового шару та ґрунту. Загальна характеристика етапів другого семестру.	14
Тема 10. Профілактичні заклепки: призначення, матеріали, методи та послідовність їх видалення.	13
Тема 11. Очищення поверхні живопису: види забруднень, методи сухого та вологого очищення.	13
Тема 12. Потоншення та вирівнювання лакової плівки. Методика, матеріали, контроль ступеня втручання.	13
Тема 13. Підведення реставраційного ґрунту у місцях втрат. Вирівнювання (або створення) фактури та підготовка до тонування.	13
Тема 14. Тонування реставраційних вставок: принципи, методи, матеріали, етичні аспекти.	13
Тема 15. Нанесення захисного покриття та завершення комплексу реставраційних робіт.	13
Тема 16. Заповнення реставраційної документації.	13
Тема 17. Техніко-технологічні дослідження творів відомими методами. Рентгенографія. Дослідження в УФ-променях. Дослідження в ІЧ-променях. Хімічний аналіз. Дослідження з відбором проб.	13

Тема 18. Ознайомлення з особливостями техніки консервації основи з різними видами руйнувань, ознайомлення з сучасними методиками в реставраційній практиці. Укріплення зруйнованих основ. Дезінфекція творів живопису. Консолідація деструктованих основ.	13
Тема 19. Вивчення техніки укріплення фарбового шару та ґрунту різноманітними засобами. Профілактичне заклеювання. Техніка пропарювання та пропрасовування. Усунення деформацій. Двосторонні укріплення. Клеї природного походження. Синтетичні адгезиви. Акрилові консоліданти.	13
Тема 20. Оволодіння методами зведення проривів основи. Плетення полотняних основ. Види руйнацій полотняних основ. Зведення проривів встик. Зведення проривів за допомогою латок.	13
Тема 21. Закріплення знань техніки дублювання пругів. Підготовка полотна для виготовлення дублювальних пруг. Розтяжка полотна. Проклейка полотна. Вимірювання і розкреслення дублювальних пруг.	14
Тема 22. Підготовка експозиційного підрамника. Види підрамників. Гідрофобізація деревини. Воско-скипидарні пропитки і види їх нанесення.	13
Тема 23. Натягування авторського полотна на експозиційний підрамник. Тонування реставраційних вставок основи.	13
Тема 24. Способи натягування полотна на підрамник. Кріплення полотна цвяхами та скобами. Шайби. Кріплення кілків. Поповнення втрат дерев'яних основ. Тонування вставок.	13
Тема 25. Закріплення знань техніки дублювання пругів. Підготовка полотна для виготовлення дублювальних пруг.	13
Тема 26. Розтяжка полотна. Проклейка полотна. Вимірювання і розкреслення дублювальних пруг.	13
Тема 27. Підготовка експозиційного підрамника. Гідрофобізація деревини. Воскоскипидарні пропитки і види їх нанесення.	13
Тема 28. Натягування авторського полотна на експозиційний підрамник. Тонування реставраційних вставок основи. Натягування полотна на підрамник. Кріплення полотна цвяхами та скобами. Шайби. Кріплення кілків. Поповнення втрат дерев'яних основ. Тонування вставок.	13
Тема 29. Підведення реставраційного ґрунту у місцях втрат. Вирівнювання (або створення) фактури та підготовка до поповнення втрат фарбового шару.	14
Тема 30. Тонування реставраційних вставок: принципи, методи, матеріали, етичні аспекти.	13
Тема 31. Нанесення захисного покриття та завершення комплексу реставраційних робіт.	13
Тема 32. Заповнення реставраційної документації.	13
Всього	420

7. Теми семінарських занять

Програмою не передбачається проведення семінарських занять.

8. Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Вибір твору живопису на дошці (або полотні) для проведення	13

реставраційних процесів.	
Тема 2. Опрацювання науково-теоретичного матеріалу. Дослідження стану збереження пам'ятки образотворчого твору. Науковий опис досліджуваного предмету.	13
Тема 3. Складання програми консерваційно-реставраційних заходів обраного твору мистецтва.	13
Тема 4. Оформлення «реставраційного щоденника» та заповнення реставраційного паспорту.	13
Тема 5. Укріплення фарбового шару, та ґрунту.	14
Тема 6. Поповнення втрат та деформацій основ, поповнення втрат основ з лицьового боку.	13
Тема 7. Тонування реставраційних вставок основи.	13
Тема 8. Покриття захисним шаром основи твору на дошці.	13
Тема 9. Опрацювання науково-методичних джерел щодо етапів реставраційних процесів після закріплення фарбового шару та ґрунту.	14
Тема 10. Вивчення видів профілактичних заклеюк, матеріалів та методів їх видалення у реставрації живопису.	13
Тема 11. Аналіз способів очищення поверхні живопису. Вивчення методів очищення залежно від стану збереженості.	13
Тема 12. Опрацювання методик потоншення та вирівнювання лакових плівок. Визначення меж допустимого реставраційного втручання.	13
Тема 13. Дослідження технологій підведення реставраційного ґрунту та створення фактури у місцях втрат.	13
Тема 14. Вивчення принципів тонування реставраційних вставок. Етичні аспекти та критерії відповідності авторському живопису.	13
Тема 15. Аналіз видів захисних покриттів у реставрації живопису.	13
Тема 16. Опрацювання вимог до оформлення реставраційної документації. Аналіз зразків реставраційних паспортів і щоденників.	13
Тема 17. Вибір твору живопису на дошці для проведення реставраційних процесів.	13
Тема 18. Вибір твору живопису на полотні для проведення реставраційних процесів.	13
Тема 19. Проведення техніко-технологічних досліджень та розробка планів реставраційних втручань, формування фототаблиць дослідницької частини для кожного з обраних творів.	13
Тема 20. Укріплення фарбового шару, та ґрунту зі складними видами руйнувань. Вибір методики укріплення фарбового шару та ґрунту для кожного з обраних творів.	13
Тема 21. Відновлення цілісності основ.	14
Тема 22. Поповнення складних втрат та деформацій основ, поповнення втрат основ з лицьового боку.	13
Тема 23. Дублювання основи або крайок твору на полотні.	13
Тема 24. Тонування реставраційних вставок основи. Гідрофобізація.	13
Тема 25. Опрацювання науково-методичних джерел щодо етапів реставраційних процесів після закріплення фарбового шару та ґрунту.	13
Тема 26. Освоєння видів профілактичних заклеюк, матеріалів та методів їх видалення у реставрації живопису.	13
Тема 27. Аналіз способів очищення поверхні живопису. Вивчення методів очищення залежно від стану збереженості.	13
Тема 28. Опрацювання методик потоншення та вирівнювання лакових	13

плівок. Визначення меж допустимого реставраційного втручання.	
Тема 29. Дослідження технологій підведення реставраційного ґрунту та створення фактури у місцях втрат.	14
Тема 30. Вивчення принципів тонування реставраційних вставок. Етичні аспекти та критерії відповідності авторському живопису.	13
Тема 31. Аналіз видів захисних покриттів у реставрації живопису.	13
Тема 32. Опрацювання вимог до оформлення реставраційної документації. Аналіз зразків реставраційних паспортів і щоденників.	13
Всього годин	420

9. Методи навчання

В навчальному процесі використовуються словесні, наочні, практичні, пояснювально-ілюстративні та дослідницькі методи. Системний підхід навчального процесу забезпечує методи навчання, такі як метод організації і проведення навчання, стимулювання і мотивації, контролю і самоконтролю в навчанні, інтерактивні та активні методи.

Серед інтерактивних методів застосовуються відповіді на запитання і опитування думок студентів; дискусії, мозковий штурм.

До активних методів відноситься виконання практичних завдань. Водночас зберігається інтерактивне спілкування з викладачем.

Наочний метод навчання спирається на візуальному сприйнятті інформації. в навчальному процесі активно використовуються ілюстративні матеріали.

Серед практичних методів застосовуються – виконання практичних робіт.

Також застосовуються методи дистанційного навчання, які не відрізняються від традиційних, крім онлайн формату.

10. Методи контролю

Програмою передбачено наступні форми контролю:

- поточний (модульний) перегляд;
- екзаменаційний перегляд.

11. Критерії оцінювання результатів навчання:

- 90–100 балів** («відмінно» за національною шкалою, **A** — за шкалою ECTS) отримує студент, який у повному обсязі опанував матеріал курсу, опанував додаткові матеріали за темами курсу. Зміг відповісти на додаткові питання. Вільно орієнтується у теоретичних і практичних питаннях з предмету навчання.
- 82–89 балів** («добре» за національною шкалою, **B** — за шкалою ECTS) отримує студент, який у повному обсязі опанував матеріал курсу, але зробив декілька незначних помилок.
- 75–81 балів** («добре» за національною шкалою, **C** — за шкалою ECTS) отримує студент, який у повному обсязі опанував матеріал курсу, але зробив значні помилки, має невеликі проблеми із формулюваннями.
- 64–74 балів** («задовільно» за національною шкалою, **D** — за шкалою ECTS) отримує студент, який не у повному обсязі опанував матеріал курсу, відповідь має значні недоліки, наявні проблеми із формулюваннями.
- 60–63 балів** («задовільно» за національною шкалою, **E** — за шкалою ECTS) отримує студент, який у недостатньому обсязі опанував матеріал курсу, відповідь є неповною, містить значні недоліки, наявні значні проблеми із формулюваннями.
- 35–59 балів** («незадовільно» за національною шкалою, **FX** — за шкалою ECTS) отримує студент, який не впорався із вивченням більшої частини тем курсу, має пропуски занять без поважних причин, допустив значну кількість суттєвих помилок під час відповіді, не пройшов один із рубіжних контролів.
- 1–34 балів** («незадовільно» за національною шкалою, **F** — за шкалою ECTS) отримує студент, який не володіє базовими поняттями з основних тем курсу, не пройшов обидва рубіжні контролі.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД

Поточне тестування та самостійна робота										Сума
Модулі										
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль №2					
T1	T2	T3	T4	CP	T5	T6	T7	T8	CP	100
0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	0-10	

T1, T2, T3 – теми змістових модулів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи),	для заліку

		практики	
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

Методичні рекомендації

1. Бідзіля В.О. Біоциди в реставраційній практиці. Київ: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2003. 64 с.
2. Бідзіля О.В., Митківська Т.І. Захист музейних предметів від пошкодження комахами. Київ: ННДРЦУ, 2016. 40 с.
3. Дерев'яно А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація олійного живопису». Харків: ХДАДМ, 2016–2018 рр.
4. Дерев'яно А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2016–2018 рр.
5. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Мінеральні фарби темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2004. 49 с.
6. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Органічні барвники темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2005. 56 с.
7. Методичні рекомендації кафедри РЕТМ розташовані у репозитарії ХДАДМ за посиланням: <https://www.ksada.org/repozytorij/kafedra-restavrაციyi-ta-ekspertyzy-tvoriv-mysteczva/>

14. Рекомендована література

Основна:

1. Антоненкова Н., Долуда А., Пукліч О. Дослідження та реставрація твору Єгора Шрейдера «Вечірній пейзаж». Актуальні питання гуманітарних наук. № 87, т. 2. 2025.
2. Антоненкова Н., Долуда А., Смирнов О. Дослідження та реставрація чернігово-сіверської ікони «Богоматір з немовлям» невідомого автора другої половини XVIII ст. Актуальні питання гуманітарних наук. № 79, т. 1. 2024.
3. Антоненкова Н.О. Реставрація творів мистецтва з наслідками некваліфікованого зміцнення на прикладі ікони Богородиці Суражської невідомого автора другої половини XIX ст. Волинська ікона: дослідження та реставрація: ХХХ міжнар. наук. конф., Луцьк, 31 жовтня 2024 р. Луцьк. С. 3–7.
4. Антоненкова Н.О. Художні та техніко-технологічні особливості іконопису Стародубщини. Український мистецтвознавчий дискурс. № 3. 2024.

5. Антоненкова Н.О., Долуда А.О. Історико-етнографічний аспект у формуванні Стародубського іконопису. Український мистецтвознавчий дискурс. № 4. 2024.
6. Жердзицький В. Живопис. Техніка і технологія. Харків: Колорит, 2006. 327 с.
7. Консервація і реставрація об'єктів культурної спадщини: метод. посібник за ред. І. Прокопенка. Київ: Саміт-книга, 2022. 434 с.
8. Лоханько В.Є. Художні матеріали і техніка живопису. Харків: Мистецтво, 1938. 187 с.
9. Лоханько Ф.П., Флорова Т.І. Художні матеріали: техніка живопису. Київ: Держ. видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1960. 142 с.
10. Losos L. Die Technik der Malerei. Praha: Artia Verlag, 1988.
11. Марченко І.Я. Історія використання деяких тваринних клеїв в реставрації станкового живопису. Молодий вчений. 2015. № 2 (17). С. 32–36.
12. Марченко І.Я. Розвиток методів та засобів консервації пам'яток станкового живопису в художніх музеях України у радянський період: дис. ... канд. іст. наук: 26.00.05. Київ, 2018. 247 с.
13. Мішель Д., Марінколи Л., Каржер Л. Консервація середньовічної поліхромної дерев'яної скульптури: історія, теорія, практика. Київ: Родовід, 2024. 320 с.
14. Проблеми збереження, консервації і реставрації музейних пам'яток історії та культури: спецвипуск. Проблеми біопошкодження пам'яток історії та культури / кол. авторів; кер. Т.О. Кондратюк. Київ: ІПК ПК, 1998. 172 с.
15. Ревенок Н.М. Етичні проблеми реставраційної та експертної діяльності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2021. № 3. С. 122–128.
16. Скляр С.В. Розчищення станкового живопису від поверхневих забруднень: проблеми вибору детергентів. Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації: наук. доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2018. Ч. 2. С. 148–152.
17. Скоп Л. Українське церковне малярство у Галичині: техніка та технологія XV–XVIII ст. Львів: Коло, 2013. 192 с.
18. Сланський Б. Техніка живопису та реставрації. Київ: Мистецтво, 2009. 304 с.
19. Tekhov M., Doluda A., Kovalova M., Antonenkova N. Icon-painting with time transgressive layers in Sloboda Ukraine in the centuries. International Journal of Conservation Science. 2021. Vol. 12, № 3. P. 467–476.
20. Терехов М., Карпів В. Досвід збереження різночасового монументального малярства. Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Вип. № 58 (1). С. 81–86.

21. Терехов М.О. Побутування іконопису XVII–XX століття на території слобідської України. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. № 35 (5). С. 69–75.
22. Терехов М.О. Реставрація ікони «Замилування Божої Матері». Полотно, олія, кінець XIX ст. Пам'яткознавчі погляди молодих вчених XXI ст. Харків, 2016. С. 127–130.
23. Терехов М.О. Дослідження процесу розшарування різночасового живопису на досвіді ікони «Св. Миколай» кінця XVIII століття. Дослідження, консервація, реставрація рухомих пам'яток історії та культури: традиції, інновації. Київ, 2016. С. 329–331.
24. Терехов М.О. Методика хімічного розшарування різночасового темперного живопису з проміжним шаром ґрунта. Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття. Харків, 2016. С. 151–153.
25. Терехов М.О., Долуда А.О. Метод розшарування як можливість проведення атрибуції різночасового живопису. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. № 37 (3). С. 61–68.
26. Цитович В.І., Лугина Л.Н., Тимченко Т.Р. Технология и экспертиза живописи. Київ: ННДРЦУ, 2002. 90 с.

Допоміжна:

1. Вєдь М.В. Методичні рекомендації на тему: Дослідження мінеральних пігментів живопису методом мікрохімічного аналізу. Харків: ХДАДМ, 2012. 36 с.
2. Долуда А.О. Судово-мистецтвознавча експертиза. Матеріали Наукової конференції професорсько-викладацького складу ХДАДМ за підсумками роботи у 2006–2007 н. р., м. Харків, ХДАДМ, 16–19 травня 2007 р. 3 с
3. Долуда А.О. Підробки в антикваріаті. Матеріали конференції професорсько-викладацького складу ХДАДМ. Харків, 2009. 2 с.
4. Долуда А.О., Вишневський В.Й., Пукліч О.С. Класифікація об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи. Реставрація творів мистецтва: науковий, практичний та освітній контексти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків: ХДАДМ, жовтень 2015 р. 2 с.
5. Долуда А.О., Пукліч О.С. Класифікація об'єктів судової мистецтвознавчої експертизи. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірник наукових праць. Вип. 16. Харків: Право, 2016. С. 399–405.
6. Долуда А.О., Терехов М.О. Дослідження розшарування різночасового живопису. Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації: матеріали Міжнародної наукової реставраційної конференції. Київ, 11–14 вересня 2018 р. С. 165–170.

7. Долуда А.О., Терехов М.О., Лінь Бінь. Атрибуція та реставрація ікони «Вибрані святі» Актуальні питання мистецтвознавства та мистецької освіти: сучасність і перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 18–19 жовтня 2018 р.

8. Khomenko K. Methodical recommendations on topic “Outlines of restoration paintings on canvas”. Kharkiv: KhSADA, 2018. 19 p.

9. Kovalov Yu.S. Methodical recommendations on topic: “Restoration of leather products”. Kharkiv: KhSADA, 2009. 20 p.

10. Kovalov Yu.S. Methodical recommendations on topic: “Chemical materials for conservation and restoration of ferrous metals”. Kharkiv: KhSADA, 2010. 26 p.

11. Doluda A., Terekhov M. Experience of separation of multi-temporal painting. Всеукраїнська наукова конференція професорсько-викладацького складу та студентів ХДАДМ за підсумками роботи 2017–2018 навчального року. Харків, 2018. С. 18–22.

15. Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
<https://www.nbuv.gov.ua>
(електронні каталоги, наукові журнали, дисертації, фахові публікації)
2. Наукова періодика України (НБУВ)
<https://journals.uran.ua>
(доступ до фахових наукових журналів, зокрема з гуманітарних наук)
3. Google Scholar (Google Академія)
<https://scholar.google.com>
(пошук наукових статей, монографій, матеріалів конференцій)
4. Національний науково-дослідний реставраційний центр України (ННДРЦУ)
<https://nnrcu.org.ua>
(методичні матеріали, інформація з практики консервації та реставрації)
5. International Journal of Conservation Science
<https://www.ijcs.ro>
(міжнародний фаховий журнал з проблем консервації та реставрації)
6. ICOM-CC (International Council of Museums – Committee for Conservation)
<https://www.icom-cc.org>
(міжнародні стандарти, термінологія, етичні принципи реставрації)
7. Getty Conservation Institute
<https://www.getty.edu/conservation>
(дослідження, публікації, методичні матеріали з консервації мистецтва)
8. Europeana – європейська цифрова бібліотека
<https://www.europeana.eu>
(оцифровані пам'ятки мистецтва, іконографічні та історичні джерела)
9. Academia.edu
<https://www.academia.edu>

(наукові публікації з мистецтвознавства та реставрації у відкритому доступі)

10. ResearchGate

<https://www.researchgate.net>

(доступ до сучасних досліджень, контакт з фахівцями галузі)